

Тетяна Миколаївна Собченко,
докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри освітології та інноваційної
педагогіки,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди,
м. Харків, Україна

 <https://orcid.org/0000-0002-9213-5556>

УДК 37.378.1;355/359.07

DOI: [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2024-4\(95\)-65-69](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2024-4(95)-65-69)

Світлана Олександрівна Васильєва,
докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри освітології та інноваційної
педагогіки,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди,
м. Харків, Україна

 <https://orcid.org/0000-0001-5012-4835>

СУЧАСНІ ВИМОГИ ДО ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Анотація.

У статті розглянуто проблему підготовки військових фахівців. Представлено структуру військової освіти в Україні. Виділено низку організаційно-педагогічних проблем, які зумовлюють необхідність трансформації системи військової освіти в Україні. Виокремлено дидактичні можливості використання інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій, а також обґрунтовано необхідність імплементації технологій штучного інтелекту в підготовку військових фахівців. Узагальнено сучасні вимоги до підготовки військових фахівців в умовах трансформації військової освіти. Окреслено перспективи подальших напрямів наукових досліджень.

Ключові слова: військові фахівці; військова освіта; інноваційні технології; штучний інтелект; трансформаційні процеси.

В умовах сучасних геополітичних викликів, динамічних змін у сфері безпеки та захисту України, що зумовлені необхідністю веденням бойових дій проти російської агресії, система військової освіти, як ніколи, потребує трансформаційних і модернізаційних процесів. У Стратегії національної безпеки України (ред. 2020 р.) зазначено, що важливим постає: «...розвиток людського капіталу України, зокрема через модернізацію освіти і науки...» [9]. Окреслений Стратегією напрям є затребуваним у сьогоденні нашої держави, оскільки головним чинником продуктивного розвитку суспільства є розвиток і формування людського капіталу.

З огляду на вищезазначене, очевидним є те, що до підготовки військових фахівців висувають нові вимоги, а система військової освіти має

адаптуватися до динамічного розвитку технологій, трансформації збройних конфліктів шляхом її реформування.

Сучасна військова освіта на всіх рівнях має забезпечувати якісну підготовку військових фахівців і підвищення їхньої професійної кваліфікації.

Трансформаційні та модернізаційні зміни в системі військової освіти мають бути спрямовані на врахування найкращого світового досвіду з підготовки військових фахівців.

Окреслена проблема є актуальною та привертає увагу багатьох учених, науковців, експертів, оскільки різні її аспекти висвітлено в вітчизняних і зарубіжних наукових публікаціях, як от:

– аналіз досвіду професійної підготовки майбутніх офіцерів зарубіжних країн – членів

НАТО (J. Storr, T. Kuronen, Aki-Mauri Huhtinen, A. Mashtaler, П. Сливенко, Є. Черновол та ін.);

– психологічні аспекти підготовки майбутніх офіцерів (О. Капінус, В. Ягупов та ін.);

– актуальні проблеми підвищення якості підготовки військових фахівців і неперервного їх професійного зростання (І. Зелений, О. Єсіпова, Р. Лимар, М. Семенов, Т. Собченко, Ю. Приходько, В. Ягупов та ін.);

– дидактичні основи та проблеми підготовки військових фахівців в Україні (Д. Вітер, О. Діденко, В. Мірненко, М. Нецадим, В. Оліферук, Ю. Приходько, В. Стасюк, В. Телелим, Ю. Черних, В. Шемчук та ін.).

Метою статті є на основі аналізу вітчизняної законодавчої бази та наукових психолого-педагогічних джерел визначити та узагальнити сучасні вимоги до підготовки військових фахівців в умовах трансформації військової освіти.

Розкриваючи проблему підготовки військових фахівців в умовах трансформаційних змін системи військової освіти, варто розпочати зі стратегічного документа – Концепції трансформації системи військової освіти (ред. 2022 р.), де чітко визначено шляхи реалізації пріоритетних завдань у період до 2032 року. Мета зазначеної Концепції спрямована на окреслення ключових напрямів модернізації та трансформації системи військової освіти, а також забезпечення безперервного професійного розвитку військових фахівців упродовж усієї військової кар'єри [6]. Документ аналізує стратегію трансформації військової освіти в Україні з метою інтеграції до стандартів НАТО, забезпечення міжвідомчої координації та адаптації до сучасних викликів у сфері безпеки.

Структуру військової освіти в Україні представлено на *рис. 1*.

Рис. 1. Структура військової освіти

У контексті окресленої проблеми варто уточнити, що в Концепції трансформації системи військової освіти (ред. 2022 р.) виділено низку організаційно-педагогічних проблем, які зумовлюють необхідність трансформації системи військової освіти в Україні, з-поміж яких такі:

– використання застарілих підходів і методик в організації освітнього процесу;

– недосконалість процесу прогнозування у формуванні змісту військової освіти;

– відсутність ефективної багаторівневої системи професійної військової освіти;

– розбіжності в структурі вітчизняної військової освіти та структури системи військової освіти країн – членів НАТО щодо їх взаємосумісності, а також недостатній рівень співпраці між ними;

– недостатньо ефективна міжвідомча координація в процесі здійснення підготовки військових фахівців;

– неінтегрованість системи військової освіти в систему управління кар'єрою;

– невідповідний рівень підготовки педагогічних, науково-педагогічних працівників, інструкторів до викладання відповідно до вимог інтеграції в НАТО;

– часткове функціонування відповідальності за якість освіти;

– повільне впровадження сучасних технологій та інновацій;

– проблеми з іншомовною компетенцією тощо [6].

У пригоді також стали дослідження Д. Вітер, І. Зеленого, В. Мірненка, В. Оліферука, Ю. Приходька [2; 5; 7], у яких науковці визначають конкретні вагомі чинники, що зумовлюють трансформаційні процеси в підготовці сучасних військових фахівців:

прийняття низки нормативно-правових актів протягом останніх років щодо безпекової, оборонної та освітньої політики України (Закон України «Про національну безпеку» (ред. 2018 р.), Указ Президента України «Про Стратегію національної безпеки України» (ред. 2020 р.), Указ Президента України «Про Стратегію воєнної безпеки України» (ред. 2021 р.), «Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки» (ред. 2021 р.), «Концепція цифрової трансформації освіти і науки» (ред. 2021 р.), Закон України «Про Національну програму інформатизації» (ред. 2022 р.) тощо);

внутрішні та зовнішні воєнно-політичні фактори (російсько-українська війна, необхідність розвитку сектору безпеки держави тощо);

необхідність прийняття та реалізації дієвих заходів щодо оновлення змісту підготовки воєнних фахівців і поглиблення партнерства з НАТО у питаннях здійснення підготовки;

необхідність коригування процесу підготовки військових фахівців у військових закладах вищої освіти з огляду на реалізацію компетентнісного підходу;

необхідність безперервного професійного зростання військових фахівців, зокрема офіцерів на основі врахування сучасних викликів і численних загроз тощо [2; 5; 7].

Варто уточнити, що сучасні військові фахівці потребують своєчасного оновлення специфічних вмінь і навичок, серед яких можна виділити та узагальнити такі:

- аналітичне та критичне мислення;
- здатність до оперативного оцінювання ситуації для прийняття ефективних управлінських і технічних рішень;
- здатність до лідерської поведінки та діяльності;
- психологічна стійкість, емоційна стабільність;
- здатність адаптуватися та працювати в умовах підвищеного ризику;
- здатність грамотно та раціонально діяти в екстремальних ситуаціях і за будь-яких умов;
- здатність використовувати інновації на практиці тощо [1; 3; 6; 8; 9].

Окремої уваги заслуговує роль і значення використання інноваційних технологій (цифрових, технологій штучного інтелекту) в організації освітнього процесу підготовки військових фахівців. Цей аспект є досить важливим через багатограний вплив інформаційно-комунікаційних технологій на методи, форми, досвід навчання тощо. Розглянемо це більш детально.

Так, у Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні (ред. 2021 р.) зазначено, що «упровадження інформаційних технологій, частиною яких є технології штучного інтелекту, є невіддільною складовою розвитку всіх сфер загальнодержавного значення...» [3].

Інтеграція інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій (цифрових технологій, технологій штучного інтелекту) в освітній процес вишів здійснила революційний прорив у наданні освітніх послуг, пропонуючи численну низку переваг, які розширюють та урізноманітнюють організацію освітнього процесу. Представимо деякі дидактичні можливості інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій.

Платформи для онлайн-конференцій:

ZOOM (організація відеоконференцій; колективний чат; онлайн-дошка повідомлень; аналітика розмов; система IP-телефонії; можливість запису конференції; зберігання та обмін документами; можливість планування зустрічей; екранний обмін; підтримка платіжних послуг для організації платних вебінарів; віртуальні фони; прямі субтитри; інтеграція сторонніх додатків; безкоштовно до 100 учасників, три дошки, обмін повідомленнями, пошта й календар);

Google Meet (відеоконференції та онлайн-зустрічі з великою кількістю користувачів; віртуальні фони та інші ефекти; використовує шифрування для захисту даних користувачів і має можливості для контролю доступу до зустрічей та обмеження прав доступу користувачів; додаткові функції платної версії: запис конференцій,

трансляція на YouTube; екранний обмін; чат для збереження записів; повна інтеграція з іншими продуктами Google).

Інструменти для взаємодії учасників освітнього процесу:

Google Docs (безкоштовний хмарний онлайн-редактор текстових документів; можливість створення та редагування документів із будь-якого пристрою; онлайн-співпраця над документами з декількома користувачами одночасно; можливість вставляти зображення, таблиці, посилання та інші елементи в документ; автоматичне збереження документів у хмарі; можливість експорту документів у різні формати (DOCX, PDF тощо); інтеграція з Google-сервісами (Drive, Google Sheets, Google Slides);

Padlet (дошка з можливістю додавання різних об'єктів до 250 MB: текст, зображення, відео-, аудіофайли; налаштування доступу до дошки та рівня приватності; фільтр нецензурної лексики, щоб блокувати неприйнятний вміст; коментування та обговорення об'єктів; використання шаблонів із готовими налаштуваннями; розробка та використання інтерактивних завдань; експорт та імпорт даних із дошки).

У пригоді стало дослідження Г. Бабічевої, К. Войтех, В. Киви, І. Кулинича, С. Сторожука, у якому науковці проаналізували вплив інформаційно-комунікаційних технологій на освітній процес та виділили такі позитивні напрями їх використання, а саме:

- покращення практики навчання через надання доступу до освітніх ресурсів;
- розширення освітньої взаємодії, сприяння командній роботі та співпраці учасників освітнього процесу;
- полегшення зворотного зв'язку та оцінювання, надання швидкого результату щодо прогресу слухача;
- забезпечення персоналізованого навчання (адаптивні навчальні платформи, індивідуалізовані маршрути навчання, прийняття рішень на основі даних тощо);
- залучення та створення інтерактивного освітнього середовища;
- продуктивність освітнього процесу через спрощення адміністративних завдань, автоматичне оцінювання тощо [4].

Сучасні збройні конфлікти характеризуються асиметрією, застосуванням гібридних тактик і широким використанням кіберзброї. Військові фахівці стикаються з необхідністю миттєво реагувати на багатокомпонентні загрози. Окрім того, технологічний прогрес, включаючи безпілотні системи й штучний інтелект, змінює традиційні підходи до ведення бойових дій, що потребує нових підходів до підготовки фахівців. З огляду на це, запровадження симуляторів, систем віртуальної реальності, тренажерів, навчально-

тренувальних систем, засобів імітаційного моделювання та інших інструментів штучного інтелекту активно сприяє підвищенню якості навчання, а також чітко корелюється з визначеними в Концепції [6] завданнями трансформації системи військової освіти.

Технології штучного інтелекту також можуть бути використані для аналізу навчальних процесів і адаптації програм під індивідуальні освітні потреби курсантів.

Отже, на основі аналізу вітчизняної законодавчої бази [3; 6; 8; 9] та наукових психолого-педагогічних джерел [1; 2; 4; 5; 7] можна визначити та узагальнити такі сучасні вимоги до підготовки військових фахівців в умовах трансформації військової освіти:

- організація та забезпечення багаторівневої системи підготовки військових фахівців;

- своєчасне оновлення специфічних вмінь і навичок військових фахівців, оволодіння навичками оперативного планування, управління силами, зокрема в умовах ведення сучасних бойових дій;

- підготовка військових фахівців в інтересах та запитів Збройних Сил України;

- оновлення структури та змісту освіти у фокусі професійного спрямування на лідерство, добросесність, інтеграції стандартів НАТО, відповідності сучасним бойовим викликам, стандартам союзників, міждисциплінарному підходу тощо;

- забезпечення моделі підготовки військових фахівців на основі реалізації компетентнісного підходу з акцентом на здобуття нових компетентностей, зокрема на формуванні іншомовної компетентності;

- посилення практичної спрямованості з широким використанням технологічних інновацій (інформаційно-комунікаційних, цифрових, технологій штучного інтелекту, технологій дистанційного навчання);

- забезпечення безперервності освіти через реалізацію принципу «Освіта впродовж військової кар'єри»;

- модернізація матеріально-технічної бази;

- інтеграція в освітній процес сучасних освітніх методик;

- організація та забезпечення співпраці з країнами НАТО та ЄС у рамках міжнародних програм;

- залучення до процесу підготовки майбутніх військових фахівців – носіїв досвіду з ведення бойових дій (офіцерів, сержантів, інструкторів та ін.) [1–9].

Визначені вимоги спрямовані на створення сучасної, ефективної системи військової підготовки.

Перспективи подальших наукових розвідок спрямовані на пошук інноваційних підходів, що дають змогу досягти високого професійного рівня підготовки військових фахівців.

Використані літературні джерела

1. Військова розвідка : навч. посіб. / упоряд. : Д. В. Зайцев, А. П. Наконечний, С. О. Пахарев, І. О. Луценко; за ред. В. Б. Добровольського. – Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2016. – 335 с. – URL: <https://tck.pl.ua/wp-content/uploads/2021/02/Viyskova-rozvidka-posibnyk.pdf>.

2. Зелений І. І. Ключові компоненти неперервного професійного зростання офіцерів / І. І. Зелений // Теорія та методика навчання та виховання. – 2023. – Вип. 55. – С. 52–62. DOI: <https://doi.org/10.34142/23128046.2023.55.05>.

3. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 груд. 2020 р. № 1556-р. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>.

4. Кива В. Аналіз впливу інформаційно-комунікаційних технологій на освітній процес закладу вищої освіти / В. Кива, Г. Бабічева, І. Кулинич та ін. // Військова освіта. – 2024. – Вип. 1(49). – С. 75–91. DOI: [10.33099/2617-1775/2024-01/75-90](https://doi.org/10.33099/2617-1775/2024-01/75-90).

5. Мірненко В. Трансформація системи військової освіти: основні тенденції та перспективи / В. Мірненко, Д. Вітер, В. Оліферук // Військова освіта. – 2023. – Вип. 2 (48). – С. 9–18. DOI: [10.33099/2617-1775/2023-02/9-17](https://doi.org/10.33099/2617-1775/2023-02/9-17).

6. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 15 грудня 1997 р. № 1410 «Концепція трансформації системи військової освіти»: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 груд. 2022 р. № 149). – Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1490-2022-%D0%BF#Text>.

7. Приходько Ю. Актуальні проблеми трансформації стану та якості системи вищої військової освіти / Ю. Приходько // Військова освіта. – 2022. – Вип. 1 (45). – С. 179–197. DOI: [10.33099/2617-1775/2022-01/179-196](https://doi.org/10.33099/2617-1775/2022-01/179-196).

8. Про Стратегію воєнної безпеки України: Указ Президента України від 25 берез. 2021 р. № 121/2021. – URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>.

9. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України від 14 верес. 2020 р. № 392/2020. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020>.

References

1. Zaitsev, D. V., Nakonechnyi, A. P., Pakhariev, S. O., Lutsenko, I. O.; in Dobrovolskoho V. B. (ed.) (2016). *Viiskova rozvidka [Military intelligence]*. Kyiv. 335 p. Retrieved from: <https://tck.pl.ua/wp-content/uploads/2021/02/Viyskova-rozvidka-posibnyk.pdf> [in Ukrainian].

2. Zelenyi, I. (2023). *Kliuchovi komponenty neperervnoho profesiinoho zrostannia ofitseriv [Key components of continuous professional development of officers]. Theory and methods of teaching and upbringing,*

Vol. 55, P. 52–62. DOI: <https://doi.org/10.34142/23128046.2023.55.05>. [in Ukrainian].

3. Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku shtuchoho intelektu v Ukraini : Rozporiadzhennia Kabinet Ministriv Ukrainy. vid 2 hrudnia 2020 r. № 1556-r [On Approval of the Concept of Artificial Intelligence Development in Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>. [in Ukrainian].

4. Kiva, V., Babicheva, H., & Kulinich, I., et al. (2024). Analiz vplyvu informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii na osvittii protses zakladu vyshchoi osvity [Analysis of the impact of information and communication technologies on the educational process of higher education institutions]. *Viiskova osvita – Military Education*. Vol. 1(49), P. 75–91. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1775/2024-01/75-90> [in Ukrainian].

5. Mirnenko, V., Viter, D., & Oliferuk, V. (2023). Transformatsiia systemy viiskovoi osvity: osnovni tendentsii ta perspektyvy [Transformation of the military education system: main trends and prospects]. *Viiskova osvita – Military Education*. Vol. 2 (48). P. 9–18. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1775/2023-02/9-17> [in Ukrainian].

6. Pro vnesennia zmin do postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15 hrudnia 1997 r. № 1410 «Kontseptsiia transformatsii systemy viiskovoi osvity»: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30 hrudnia 2022 r. № 1490 [On Amendments to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of December 15, 1997, No. 1410 “Concept of Transformation of the Military Education System”: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of December 30, 2022, No. 1490]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1490-2022-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].

7. Prykhodko, Yu. (2022). Aktualni problemy transformatsii stanu ta yakosti systemy vyshchoi viiskovoi osvity [Current issues in the transformation of the state and quality of the higher military education system]. *Viiskova osvita – Military Education*. Issue 1 (45). P. 179–197. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1775/2022-01/179-196>. [in Ukrainian].

8. Pro Strategiyu voiennoi bezpeky Ukrainy: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25 bereznia 2021 roku № 121/2021 [On the Strategy of Military Security of Ukraine]. Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>. [in Ukrainian].

9. Pro Strategiyu nacionalnoyi bezpeky Ukrayiny: Ukaz Prezydenta Ukrayiny vid 14 veresnya 2020 roku № 392/2020 [On the National Security Strategy of Ukraine: Decree of the President of Ukraine dated September 14, 2020 No. 392/2020]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020>. [in Ukrainian].

Sobchenko Tetiana, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Education and Innovative Pedagogy, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine

Vasylieva Svitlana, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Education and Innovative Pedagogy, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine

MODERN REQUIREMENTS FOR THE TRAINING OF MILITARY SPECIALISTS IN THE CONTEXT OF TRANSFORMATION OF MILITARY EDUCATION

Summary.

The article deals with the problem of training military specialists in the context of transformation of military education. The structure of military education in Ukraine is presented. The Concept for the Transformation of the Military Education System (ed. 2022) is analyzed and a number of organizational and pedagogical problems that necessitate the transformation of the military education system in Ukraine are highlighted. It is proved that the transformation of military education is a prerequisite for the training of competent military professionals in the face of today's numerous challenges.

The didactic possibilities of using innovative information and communication technologies, positive directions of their implementation in the educational process are highlighted, and the need to implement artificial intelligence technologies (simulators, virtual reality systems, simulators, training systems, simulation tools and other tools) in the training of military specialists is substantiated.

Based on the analysis of the national legislative framework and scientific psychological and pedagogical sources, the modern requirements for the training of military specialists in the context of the transformation of military education (organization and provision of a multi-level system of training of military specialists; timely updating of specific skills of military specialists, mastering the skills of operational planning, force management; training in the interests and requests of the Armed Forces of Ukraine; updating the structure and content of education; providing a model for training military specialists) are summarized.

Prospects for further areas of scientific research are outlined.

Keywords: military specialists; military education; innovative technologies; artificial intelligence; transformation processes.